

In memoriam

Povjesničarka umjetnosti humanističkih dometa U spomen Lelji Dobronić (1920–2006.)

Ivanka Reberski

Prisjećajući se lika i djela dr. Lelje Dobronić, svi koji smo ju imalo poznavali, složiti ćemo se da je njezin skromni lik doista u nesrazmjeru prema djelu što ga je za života ostvarila i kao duhovno dobro za sobom ostavila. Njezina je nježna pojava živahnih kretnji ulijevala silno poštovanje. Iz nje je naprosto zračila veličina skromnosti, jednostavnost, pronicljivost duha, vitalnost intelekta, usmjerena svim pravcima struke i života, što je sve odavalo na prvi pogled njeno duboko srastanje s našom kulturom i urastanje u nju.

Klasično obrazovanje, studij povijesti umjetnosti i kulture s arheologijom i k tome još povijest, nacionalna i opća, što je u njezino vrijeme bio jedan od najtežih studija na Filozofskom fakultetu, nadogradilo je široke temelje za duhovno, znanstveno i stručno djelovanje koje će ona podjednako široko razastrti na sva polja što ih je plodno obrađivala. Sveukupno njezino djelo, koje je danas još teško sagledati u pravom značenju i važnosti, posvjedočuje kako njezin stručni i znanstveni habitus doseže mnogo šire od povjesničara ili povjesničara umjetnosti. Lelja Dobronić bila je i jedno i drugo, ali i više od toga, bila je povjesničarka kulture. Upravo je ta kulturološka dimenzija davala izražajnu posebnost njezinim raspravama, kojima je znala oživjeti vrijeme i prostor povijesnih zbivanja i tumačiti postanak i razvitak spomenika koje je proučavala.

S Leljom Dobronić nestala je ona utemeljiteljska generacija povjesničara umjetnosti, koja se formirala pred sam Drugi svjetski rat na širokim humanističkim zasadama. Njima dugujemo zahvalnost, što su u zlosretno poslijeratno doba socijalizma, prenijeli u struku one vrijednosti na kojima se utemeljila naša, tek nešto više od pol stoljeća stara povijesnoumjetnička znanost, ali i druge djelatnosti u koje ona zadire: znanstveno-istraživačka, visokoškolska, konzervatorska, muzejsko-galerijska. Lelja Dobronić bila je suputnica i suradnica tih utemeljitelja moderne povijesti umjetnosti i muzealstva (Grge Gamulina i Milane Preloga, Antuna Bacha ili Zdenke Munk, da dalje ne nabrajam). Njezin curriculum vitae, koji se u danima komemoriranja, kad nas je zauvijek napustila, često spominjao, potvrđuje pripadnost tom nizu uglednika koji su unapređivali našu struku. Bavila se svim već spomenutim domenama i djelatnostima, šireći svoja stručna iskustva od muzealstva do konzervatorstva i zaštite spomenika, od znanosti do enciklopedistike, a istakla se u popularizaciji baštine, surađujući autorski u radio i televizijskim emisijama. No, najdublje tragove zaorala je i ostavila u znanosti i muzejskoj praksi. O ovom potonjem, muzealstvu, mogu mjerodavnije prosuđivati oni koji su s njom u tome blisko surađivali, a ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na neke posebnosti njenih znan-

stvenih doprinosa.

Ponajprije valja reći da je raspon znanstvenog bavljenja Lelje Dobronić jedva saglediv i zahtijevao bi ozbiljnu elaboraciju koja zavređuje široko razmatranje na razini zasebnog znanstvenog skupa. Već samim iščitavanjem bibliografije ostajemo impresionirani kojim se sve temama, područjima i povijesnim razdobljima bavila. Od srednjovjekovnih povijesnih tema, crkvene povijesti i sakralnih spomenika, srednjovjekovne topografije, viteških i crkvenih redova, povijesti gradova i pojedinačnih spomenika, razdoblja renesanse pa do početka 20. stoljeća. Bavila se pojedinim ličnostima značajnim za našu kulturu i umjetnost, a među najvrednijim doprinosima istakla bih impozantan opus posvećen Zagrebu. To su u vrijednosnim kategorijama danas još nemjerljivi prinosi prostornom, urbanom, povijesnom i umjetničkom razvitku grada Zagreba. Prva djela posvećena u širem smislu Zagrebu objavila je početkom pedesetih godina. Bile su to dvije knjige *Topografije zemljišnih posjeda zagrebačkog Kaptola*, plod strpljivog arhivskog istraživanja u čemu je stekla golemo iskustvo. Na arhivskim dokumentima, a to znači na egzaktnoj znanstvenoj faktografiji temeljila je metodološki pristup, a kao povjesničarka i kulturologinja zahvaćala je problematiku teme iz svih relevantnih aspekata, što je njezinim interpretacijama dalo živu i široko aspektiranu dimenziju. Slijedila je studija *Starih numeracija kuća u Zagrebu*. Kad je ta knjiga objavljena 1959. godine, malo je tko mogao dokučiti njezinu važnost, sve dok se drugi istraživači zagrebačke arhitekture nisu počeli suočavati s problemom identifikacije pojedinih zgrada u starim arhivalijama. Bez knjige starih numeracija taj bi se problem teško razrješavao. A onda su zaredale arhitektonske teme zagrebačke gradogradnje i graditelja 19. stoljeća, o kojima su nedostajale najosnovnije pozitivističke spoznaje. Bilo je to razdoblje njezina plodnog sudjelovanja na prvim projektima Instituta za povijest umjetnosti na kojima je profesor Grgo Gamulin ranih šezdesetih godina mobilizirao sve stručne potencijale. Bio je to pionirski posao. Lelja Dobronić prva je hrabro zgrabila u posve neistraženo područje zagrebačke arhitekture 19. stoljeća. Zamjernim istraživačkim elanom rasvijetlila je brojna graditeljska imena među kojima su Janko Jambrišak, Klein, Plochberger, Hönigsberg i Deutsch, Bartol Felbinger i ini graditelji Zagreba u doba historijskih stilova. Kroz njezina djela počela se postupno popunjavati slika nastanka prvih obrisa donjogradske jezgre, ali i značajnih segmenata i palača Gornjega grada 19. stoljeća: ulaza u Gornji grad na mjestu Kamenitih vrata, palača Drašković, predvorje i ulaz u Jurjevsko groblje, svratište Veliki Kaptol, ali i dvorac Januševac i još mnogo toga. Bez te njene arhivske »arheolo-

gije«, bez strpljivog iskapanja potonulih podataka u našim, tada još posve nesređenim arhivima, mi bismo danas znali neusporedivo manje o jedinstvenoj urbanoj jezgri Zagreba 19. stoljeća. Doista, njezina su istraživanja u tom smislu bila primarna, na njih su se poslije nadovezivale daljnje spoznaje i teze o rastu grada i gradogradnji.

A onda su nastale sinteze povijesti i graditeljstva još ranijih razdoblja. Spomenut ću samo najvažnija djela: *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas* (koja je postigla čak tri izdanja), *Biskupski kaptolski Zagreb, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagrebačka biskupska tvrđa, Renesansa u Zagrebu*, studija *Nova Ves – povijesni dio Zagreba*, a to su samo vrhunci plodne znanstvene djelatnosti koja povrh toga pokriva niz studija i rasprava o pojedinim palačama, crkvama, spomenicima i naseljima.

I još nešto valja istaknuti. Sposobnost Lelje Dobronić da svoja rigorozna istraživanja i spoznaje umješno preto-pi u čitko i zanimljivo štivo. Upravo u načinu izlaganja, u iznimnoj sposobnosti da povijesnim podacima udahne život, da događaje povezuje sa spomenikom, a spomenik s vremenom kroz koje je prolazio, očituje se osobitost interpretacije koja odlikuje sva njezina djela.

Uopće ne začuđuje da je na kraju radnog vijeka završila na enciklopedistici, kao urednica *Enciklopedije hrvatske umjetnosti*. Širina njezina znanja, enormna erudicija i faktografska egzaktnost bili su više nego dragocjen dobitak u pripremi prve hrvatske likovne enciklopedije. Posvetivši se svom energijom tome poslu, a ta joj je vrlina uopće bila imanentna, Lelja Dobronić je kao istinska patriotkinja, dobro znala da je to samo još jedan njen doprinos domovini.

Njezinim odlaskom naša je kulturna sredina izgubila veliku znanstvenicu humanističkih dometa, a naša struka moralni autoritet, od nje smo mogli učiti kako se njeguju i brane istinske ljudske i naslijeđene kulturne vrijednosti.